

บัวหิมะ...รู้ชื่อแต่ไม่รู้ต้น

ผศ.ดร.วิชาญ เอียดทอง^{1,2}

จากเรื่องราวของภาพยนตร์จีนกำลังภายใน เมื่อจอมยุทธ์ฝึกปรีอวิทย์ยุทธ์จนทำให้เกิดธาตุไฟเข้าแทรกถึงชั้นธาตุไฟแตก จอมยุทธ์ทั้งหลายก็ต้องแสวงหาบัวหิมะมารักษาอาการดังกล่าว บัวหิมะถือเป็นยาวิเศษช่วยสลายสารพิษ ขับลมปราณ ที่ต้องค้นค้นค้นหาด้วยความลำบากและหายากเพราะเป็นตัวยาวิเศษ คำว่า “บัวหิมะ” แปรจากชื่อภาษาจีน (จีนกลาง) “เสี่ยวเหฺลียน” แต่บทความนี้ไม่ได้แนะนำภาพยนตร์จีนให้เคลิบเคลิ้มไปกับจอมยุทธ์ที่เก่งกาจทั้งหลายนะครับ แต่จะนำมาทำความรู้จักกับ **บัวหิมะ** (*Snow lotus*) มีชื่อพฤกษศาสตร์ว่า *Saussurea involucrata* เป็นสมาชิกวงศ์เดียวกับดอกทานตะวัน (*Asteraceae*) บัวหิมะเป็นสมุนไพรจีนที่หายาก อีกทั้งเป็น

พืชสมุนไพรที่สำคัญเพราะเป็นแหล่งของสาร

ฟลาโวนอยด์หลายชนิดที่มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระและยับยั้งเซลล์มะเร็ง ในอดีตการผลิตสารฟลาโวนอยด์นิยมใช้วิธีการแยกสกัดจากพืช (พรเทพ และคณะ, 2550: 14-20)

บัวหิมะเป็นพืชล้มลุก อายุประมาณ 5-8 ปี มีลักษณะฐานที่ลำต้น ใบห่อยอดคล้ายฝักกาดหอม ลำต้นสูงตั้งแต่ 15-35 ซม. ลำต้นใต้ดินเป็นแบบเหง้า (rhizome) เส้นผ่าศูนย์กลางลำต้นประมาณ 2-3 ซม. ใบเรียบลักษณะเป็นรูปร่างหรือกึ่งรูปไข่ ปลายใบแหลมหรือป้านมน ฐานใบรูปครีบกใบเจริญได้ดีในสภาพภูมิอากาศหนาวเย็น เช่น ขึ้นกระจายตามภูเขาสูงที่มีอากาศเย็นจัด หรือบริเวณที่ราบสูงมีหิมะปกคลุมตลอด

ทั้งปี จะขึ้นแทรกอยู่ตามร่องหิน โขดหิน และไหล่เขา ดังเช่นบริเวณเทือกเขาเทียนชาน (เทียนชัน; Tianshan) เรียกว่า บัวหิมะเทียนชาน บริเวณเทือกเขาคุนหลุนและเทือกเขาอัลไตในเขตปกครองตนเองซินเจียงอุยกูร์มีชื่อเรียกว่า บัวหิมะซินเจียง (Xinjiang Snow Lotus หรือ Xuehehua) กระจายอยู่ที่ความสูงจากระดับน้ำทะเล 4,000-6,000 เมตร พบมากแถบมณฑลซินเจียงของประเทศจีน ทิเบต มองโกเลีย ไชบีเรียของประเทศรัสเซีย และคาซัคสถาน

¹ ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 2 เขตปกครองตนเองซินเจียง ประเทศจีน
(ที่มา: www.johomaps.com)

สำหรับพรรณพืชสกุลบัวหิมะ (*Saussurea*) พบว่ามีประมาณ 300 ชนิดทั่วโลก กระจายอยู่ตามภูเขาทั้งในทวีปเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ บริเวณที่มีความหลากหลายชนิดมากที่สุดอยู่บริเวณเทือกเขาหิมาลัย สำหรับชื่อสกุลบัวหิมะบัญญัติชื่อโดย เดอกองโกล (de Candolle) เพื่อเป็นเกียรติแก่ นิโคลาส เทอโอดอร์ เดอ ซอสเซอร์ (Nicolas-Théodore de Saussure; 1767-1845)

บัวหิมะขึ้นกระจายในบริเวณภูเขาสูงที่สูงจากระดับน้ำทะเล 4,000-6,000 เมตรขึ้นไป ซึ่งในฤดูร้อนบริเวณยอดเขาก็มียังมีหิมะปกคลุม บัวหิมะเป็นพืชล้มลุกที่โตช้าแต่ทนแล้งมาก โดยปกติเมล็ดของบัวหิมะได้รับความชื้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่เจริญเติบโตจนออกดอกได้ และใช้เวลา 3 ปีกว่าจะเก็บเกี่ยวดอกได้ ดอกบัวหิมะบานช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคมของทุกปี ดอกเป็นสีขาวหรือเขียวอ่อน คล้ายดอกบัวขนาดใหญ่

ภาพที่ 3 ใบประดับปลายยอดห่อหุ้มช่อดอกและช่อผล ทำให้มีลักษณะคล้ายผักกาดหอม
(ที่มา: www.buahima.com)

คนเลี้ยงสัตว์แถบภูเขาถือว่าดอกบัวหิมะเป็นสัญลักษณ์แห่งโชคลาภ เป็นดอกไม้ศักดิ์สิทธิ์ ประเทศจีนได้บันทึกความสำคัญของบัวหิมะไว้ตั้งแต่โบราณ เช่น ในหนังสือ *The New Edition of Chinese Medicine* ที่ได้เขียนไว้ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 618-907) ซึ่งระบุไว้ว่า แถบตะวันตกของจีนมีตัวยามีค่ากว่า 140 ชนิด และหนึ่งในจำนวนนั้นคือ บัวหิมะ ในหนังสือบันทึกเครื่องยาสมุนไพรชื่อว่า เบนเกา กางมู่ (*The Appendix to Compendium of Materia Medica*) ของหมอหลี่ซือเฉิน หมอที่มีชื่อเสียงของจีนในช่วงราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368-1644) ได้บันทึกไว้ว่า “ในแถบหนาวเย็นที่ปกคลุมไปด้วยหิมะ และหิมะไม่ละลายแม้จะเป็นฤดูใบไม้ผลิหรือหน้าร้อน มีบัวหิมะแทงช่อดอกออกมา เหมือนดอกบัวใหญ่ดอกหนึ่ง สวยงาม น่ารัก และงามสง่าท่ามกลางสีขาว โพลนของหิมะ ดอกบัวหิมะบนยอดสูงสุดของเทือกเขานั้นนับเป็นยอดของบัวหิมะ ส่วนดอกที่เติบโตบริเวณถัดมาก็จะด้อยค่าลงตามลำดับ”

ภาพที่ 4 หนังสือบันทึกสมุนไพรชื่อ เบนเกา กางมู่ ที่มีการบันทึกเขียนถึงบัวหิมะมาตั้งแต่ครั้งโบราณ

(ที่มา: <http://www.chinapage.com/medicine/materiamedica/materia2.html>)

บัวหิมะใช้ทำยา ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ และผลิตภัณฑ์เสริมความงามกว่า 50 ชนิด ทั้งนี้สารเคมีสำคัญที่พบได้แก่ hispidulin rutin และ syringin (Fu *et al.*, 2006: 750-754) และ sesquiterpene glucoside และ phenolic glucoside (Wang *et al.*, 2007: 288-292) และ guaianolides (Li *et al.*, 2007) มีสรรพคุณหลายประการ เช่น เป็นยาแก้ข้ออักเสบ (JingMing *et al.*, 2005: 1612-1614) เป็นยาเย็น ดับพิษไข้ พิษร้อน บำรุงร่างกายในฤดูร้อน และบำรุงหัวใจ ขับสารพิษ ลดอาการเจ็บปวดจากสาเหตุการเป็นโรครูมาตอยด์ บำรุงเลือด ฟันฟูสภาพไต และเป็นยาอายุวัฒนะ ปรับสมดุลหยิน-หยางของร่างกาย บำรุงเลือด โดยเฉพาะสตรีที่ประจำเดือนมาไม่ปกติหรือปวดประจำเดือนบ่อย รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ไฟไหม้ตามร่างกาย ฝ้า ตกกระ กลาก เคลื่อนแมลงสัตว์กัดต่อย รวมไปถึงช่อดอกพุทและริดสีดวงทวาร อีกทั้งช่วยบำรุงผิวพรรณ หรือนำไปผสมกับตัวยาอื่น ๆ จีนส่งออกบัวหิมะในแต่ละปีมากกว่า 5 ล้านดอก มีบริษัทในทิเบตทำธุรกิจเกี่ยวกับบัวหิมะจำนวนมาก โดยทุกแห่งต้องมีใบอนุญาตประกอบการจากรัฐบาลจีนจึงจะดำเนินกิจการได้ เนื่องจากความต้องการบัวหิมะสูงมาก แต่ปริมาณบัวหิมะในแหล่งธรรมชาติเริ่มน้อยลงเรื่อย ๆ รัฐบาลจีนจึงควบคุมการเก็บดอกบัวหิมะอย่างเข้มงวด รวมทั้งพยายามหาวิธีอนุรักษ์และขยายพื้นที่การปลูกมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

พรเทพ ถนนแก้ว สุदारัตน์ ถนนแก้ว และ กรรณาภรณ์ สุจริตกุล. 2550. การประยุกต์การใช้เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการผลิตเพื่อการผลิตสารฟลาโวนอยด์จากบัวหิมะ. *วารสารศูนย์บริการวิชาการ* 15 (1-2): 14-20.

Chun-Xiang Fu, Yan-jun Xu, De-Xiu Zhao and Feng Shan Ma. 2006. A comparison between hairy root cultures and wild plants of *Saussurea involucreta* in phenylpropanoids production. *Plant Cell Reports* 24 (12): 750-754.

Hong-Bing Wang, Hua-Ping Zhang, Guang-Min Yao, Yu-Bo Wang, Guo-Wei Qin. 2007. New sesquiterpene

and phenolic glucosides from *Saussurea involucreta*. **Journal of Asian Natural Products Research** 9 (7): 603-607.

Jia JingMing, Wu ChunFu, Liu Wen, Yu Hai, Hao Yue, Zheng JianHua, Ji YuRong. 2005. Antiinflammatory and analgesic activities of the tissue culture of *Saussurea involucreta*. **Pharmaceutical Bulletin** 28 (9): 1612-1614.

Li Y., C. Wang, S. Guo, J. Yang and P. Xiao. 2007. Three guaianolides from *Saussurea involucreta* and their contents determination by HPLC. **Journal of Pharmaceutical and Biomedical Analysis** 44 (1): 288-292.

<http://www.buahima.com>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Saussurea>

<http://photomongolia.blogspot.com/2007/01/saussurea-involucreta.html>